

Ηλία Ι. Σοφιώτη

“Die Staats- und Grundrechtslehre von Rhigas Velestinlis.

übernationaler Menschenrechtskonstitutionalismus

im Europa des 18. Jahrhunderts”

Επιστημονική σειρά: Schriften zum Staats-, Verwaltungs- und Europarecht

Επιμελητής: Prof. Dr. Andreas Haratsch

Εκδόσεις: Peter Lang, Berlin - Bruxelles - New York - Oxford - Warszawa - Wien 2018.

Η Συνταγματική σκέψη του Επαναστάτη, Διανοητή και Εθνομάρτυρα Ρήγα Βελεστινλή (Αντώνιος Κυριαζής, Βελεστίνο, 1757- Βελιγράδι, 24 Ιουνίου 1798) όπως αυτή αποτυπώθηκε στο πολιτειακό του έργο «Νέα Πολιτική Διοίκησης» (Βιέννη 1797) αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό και καινοτόμο αλλά δυστυχώς παραγνωρισμένο κεφάλαιο της ευρωπαϊκής Συνταγματικής ιστορίας. Η Συνταγματική σκέψη του Ρήγα, όπως αυτή αποτυπώνεται στο Σύνταγμα και στη Χάρτα του Ρήγα, αποτελεί μια απτή απόδειξη της εμβάθυνσης της ευρωπαϊκής συνταγματικής επιστήμης στις οικουμενικές δημοκρατικές και φιλελεύθερες αξίες του Διαφωτισμού και της δημιουργικής τους αφομοίωσης και μετεξέλιξης ήδη από το 1797 σε μια καινοφανή θεωρία υπερεθνικού Συνταγματισμού που βασίζεται επί του σεβασμού των Φυσικών Δικαίου του Ανθρώπου.

Με την παρούσα εργασία ο συγγραφέας επιχειρεί υπό το πρίσμα του Συνταγματικού Δικαίου να αναλύσει πρωτογενώς την συστηματική του Συντάγματος και της Χάρτας των Δικαιωμάτων του Ρήγα Βελεστινλή και να αναδείξει το θεσμικά καινοφανές πολιτειακό σχέδιο του περί της δημιουργίας στα τέλη του 18^{ου} αιώνα (δηλ. κατά την περίοδο ανάδυσης των σημερινών εθνικών κρατών) μιας υπερεθνικής, πολυπολιτισμικής πολιτείας (“Ελληνική Δημοκρατία”), επί τη βάση ενός Συντάγματος το οποίο αφομοίωνε και εξέλιξε τις δημοκρατικές

και φιλελεύθερες συνταγματικές παραδόσεις της Γαλλικής Επανάστασης κατά τρόπο δημιουργικό και καινοτόμο.

Η συστηματική ανάλυση του Συντάγματος του Ρήγα εκκινεί με την καταγραφή και ερμηνεία των θεμελιωδών Αρχών του Συντάγματος του και συγκεκριμένα, της δημοκρατικής αρχής, της αρχής της διάκρισης των εξουσιών αλλά και των αρχών του κράτους δικαίου και του κοινωνικού κράτους, οι οποίες επίσης ανιχνεύονται στο Συνταγματικό κείμενο του Ρήγα, αν και σε πρώιμη μορφή, και προδιαγράφουν το θεσμικό πλαίσιο της σύννομης άσκησης όλων των εκφάνσεων άσκησης της δημόσιας εξουσίας εντός της “Ελληνικής Δημοκρατίας”.

Εν συνεχεία ακολουθεί η ερμηνεία των οργανωτικών διατάξεων του Συντάγματος του Ρήγα και συγκεκριμένα των διατάξεων περί της λειτουργίας της εκτελεστικής, δικαστικής και νομοθετικής εξουσίας, οι οποίες με γνώμονα την αρχή της διάκρισης των εξουσιών και την αρχή του κράτους Δικαίου καθορίζουν τα όργανα και τις διαδικασίες πραγμάτωσης της πολιτειακής βούλησης εντός της υπερεθνικής Πολιτείας του Ρήγα.

Η ανάλυση του συνταγματικού σχεδίου του Ρήγα ολοκληρώνεται με την ανάλυση της συστηματικής της Χάρτας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, κατά την οποία λαμβάνει χώρα αρχικά η διάκριση των δικαιωμάτων που εμπεριέχονται σε αυτή βάσει της προστατευτικής τους λειτουργίας σε αμυντικά, πολιτικά αλλά και κοινωνικά, η ερμηνεία του περιεχομένου τους και η ανάδειξη του καινοτόμου πνεύματος που χαρακτηρίζει την Χάρτα του Ρήγα καθώς σε αυτή για πρώτη φορά στην ιστορία του Ευρωπαϊκού Συνταγματισμού προβλέπονται δικαιώματα τα οποία αναγνωρίζονται ρητά σε ομάδες φυσικών προσώπων (δηλ. συλλογικά δικαιώματα, όπως το δικαίωμα του συναθροίζεσθαι) αλλά και πρώιμες θεματικές εκφάνσεις της ισότητας των δύο φύλων, όπως η ισότιμη πρόσβαση ανδρών και γυναικών στην δημόσια παιδεία, η ισότιμη υποχρέωση συμβολής τους στην δημόσια άμυνα και η αναγνώριση τους (αν και σε επίπεδο διακήρυξης) ως ισότιμων πολιτών της Ελληνικής Δημοκρατίας.

Της ερμηνευτικής προσέγγισης του Συντάγματος και της Χάρτας του Ρήγα έπεται η καταγραφή των επιρροών της συνταγματικής του σκέψης, η οποία

εκκινώντας από την συνταγματική παράδοση της Γαλλικής επανάστασης εξελίσσει επί τω προοδευτικότερω το Σύνταγμα των Ιακωβίνων (1796) υπό την επήρεια των προτύπων της Αθηναϊκής Πολιτείας, της νομοθεσίας του Σόλωνα, της φιλοσοφικής σκέψης των Σοφιστών, της Χριστιανικής Διδασκαλίας αλλά και της θεσμικής παράδοσής του Κοινοτισμού, όπως αυτός είχε διαμορφωθεί σε περιοχές της Θεσσαλίας κατά την διάρκεια της Τουρκοκρατίας

Συγκεκριμένα, κατά το παράδειγμα της Αθηναϊκής Πολιτείας ο Ρήγας θεσμοθετεί στον τομέα της νομοθετικής διαδικασίας παράλληλα με την λειτουργία του κοινοβουλίου διαδικασίες άμεσης και ισότιμης συμμετοχής όλων των εθνοτήτων που απαρτίζουν την “Ελληνική Δημοκρατία” στην νομοπαραγωγική διαδικασία αλλά και στην αναθεώρηση του Συντάγματος ενώ παράλληλα καθιερώνει και την δυνατότητα διενέργειας δημοψηφίσματος σχετικά με θέματα μείζονος σημασίας με λαϊκή πρωτοβουλία.

Παράλληλα, κατά το πρότυπο της νομοθεσίας του Σόλωνα, ο Ρήγας εισάγει στις διατάξεις του Συντάγματος του περί των Δημοσίων Οικονομικών τον θεσμό της Σεισάχθειας ενώ στον τομέα του πολιτικού ελέγχου των εκάστοτε Κυβερνώντων τον θεσμό της Εισαγγελίας. Επίσης, ενστερνιζόμενος την άποψη του Σόλωνα περί της παιδαγωγικής και όχι μόνο κανονιστικής λειτουργίας των νόμων προβλέπει στο Σύνταγμα του την υποχρέωση της Πολιτείας να δημοσιεύει τους νόμους προκειμένου οι πολίτες της “Ελληνικής Δημοκρατίας” να έχουν άμεση πρόσβαση στο περιεχόμενο αυτών και να τελούν εν πλήρει επιγνώσει των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων τους.

Περαιτέρω, κατά το πνεύμα των Φυσικών Δικαίων, που διατρέχει την Φιλοσοφική σκέψη των Σοφιστών, αλλά και της Οικουμενικότητας που διαπνέει την Χριστιανική Διδασκαλία ο Ρήγας καταρτίζει το Σύνταγμα και την Χάρτα του επί της παραδοχής των φυσικών δικαίων όλων ανεξαιρέτως των ανθρώπων και θεσμοθετεί υποχρέωση της Ελληνικής Δημοκρατίας να εγγυάται σε όλα τα έθνη που την απαρτίζουν την ισότιμη απολαβή όλων των ατομικών και συλλογικών δικαιωμάτων που εμπεριέχονται στην Χάρτα των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Τέλος, κατά το πρότυπο του ελληνικού Κοινοτισμού ο Ρήγας εισάγει στο Σύνταγμα του την διοικητική διαίρεση της Ελληνικής Δημοκρατίας σε επαρχίες, τοπαρχίες και προεστώτα ενώ παράλληλα ενσωματώνει θεσμούς τοπικής διακυβέρνησης, οι οποίοι είχαν εθιμικά επιβιώσει κατά την διάρκεια της Τουρκοκρατίας στις ελληνικές κοινότητες, όπως η ενιαύσια θητεία σε δημόσια αξιώματα και η υποχρέωση λογοδοσίας των εκάστοτε τοπικών αρχών.

Η εργασία ολοκληρώνεται με την αξιολόγηση του συνταγματικού έργου του Ρήγα υπό το πρίσμα αφενός της Συνταγματικής Ιστορίας της Ελλάδος, προκειμένου να προσδιοριστεί ο ρυθμός ενσωμάτωσης των δημοκρατικών και φιλελεύθερων διακηρύξεων του στο Συνταγματικό κείμενο του νέου ελληνικού κράτους, αλλά και αφετέρου υπό το πρίσμα του σημερινού υπερεθνικού Συνταγματισμού προκειμένου να αναδειχθεί το εξαιρετικά καινοτόμο περιεχόμενο της συνταγματικής πρότασης του για την δημιουργία στα τέλη του 18 αιώνα μιας υπερεθνικής, πολυπολιτισμικής πολιτείας επί τη βάση ενός δημοκρατικού και φιλελεύθερου Συντάγματος, γεγονός το οποίο τον καθιστά έναν εκ των σημαντικότερων προδρόμων του σημερινού υπερεθνικού Συνταγματισμού.

Το εξαιρετικό βιβλίο του Δρος Ηλία Ι. Σοφιώτη αποτελεί μια ουσιαστική συμβολή τόσο στην μελέτη του πολιτειακού έργου του Ρήγα Βελεστινλή όσο και των συνταγματικών και δημοκρατικών αναζητήσεων προς τα τέλη του 18ου αιώνα. Αναδεικνύει το πρωτοπόρο πνεύμα του Ρήγα, για το οποίο εμείς οι σύγχρονοι Έλληνες πρέπει να είμαστε υπερήφανοι, αλλά καλύπτει και ένα επιστημονικό κενό.

Νικόλαος Κ. Κυριαζής

Καθηγητής Οικονομικής Ανάπτυξης & Ευρωπαϊκών Πολιτικών

στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών

του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας